

MÜNEVVERLER HAREKETİ: MHP

ÖMER ÇAĞRI ÖZDEMİR*

Durmuş Hocaoğlu “Aydın nedir?” sorusu kolay da “Aydın kimdir?” sorusu baş belasıdır diyor, Türk aydınının yapısını incelediği yazısında (Hocaoğlu 2008). Evet, gerçekten de durum böyledir. Sadece bizim ülkemizde değil dünyanın herhangi bir yerinde karşınıza çıkacak en çetrefil sorularından birisi “Aydın kimdir? sorusudur.

Önce kolay olandan başlayalım. Aydın nedir? Cemil Meriç’in vuzuhlu ifadesi ile “Aydın ele avuca sığmayan bir mefhum”. Türk Dil Kurumunun Sözlük’ü aydın kelimesine anlam olarak “Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse), münevver, entelektüel.” şeklinde veriyor.

Ancak bu tanıma bakıldığında “Aydın nedir?” sorusuna cevap ararken de durumun kolay olmadığı ortaya çıkıyor. Görüldüğü gibi aydın kelimesinin karşılığı olarak münevver ve entelektüel kelimeleri de kullanılmaktadır. Bu anlayış ülkemizde oldukça yaygın olan bir hâli de yansıtmaktadır; “entelektüel”, “aydın” ve “münevver” kelimelerinin genellikle aynı anlamda ve birbirinin yerine kullanılması. Peki gerçekten bu üç kelime birbirleri yerine kullanılabilir mi?

Batı’da ortaya çıkan entelektüel kavramının, Osmanlıda “aydınlatılmış, aydınlanmış” anlamına gelen, münevver kavramı ile karşılanmaya çalışıldığı görülüyor (Arslan 2002). Daha sonra münevver kelimesinin yerini aydın

*Araştırmacı - Yazar.

kelimesi almıştır. Şerif Mardin'in tabiri ile münevver, aydın'ın abisidir. Peki, entelektüel kavramı bu iki kardeş kavram ile ilişkili midir? İlişkili ise bu ilişki ne seviyededir?

Genç'e göre Türkiye'de özellikle sosyal bilimler alanında Batı'da ortaya çıkmış ve sonradan bizim hayatımıza girmiş olan pek çok kavramda karşımıza çıkan bir kavram kargaşası ile burada da karşılaşmaktadır.

"Türkiye'de genel olarak sosyal bilimler açısından hemen her konuda Batı'dan ithal edilen kavramlar, bizdeki tekabüliyeti açısından önemli sorun-sallıkları içinde barındırmıştır. Türkiye'deki alanyazın içerisindeki kullanımları içerisinde, kimileri "entelektüel", kimileri "aydın" kelimelerini tercih et-

Sadece bizim
ülkemizde
değil dünyanın
herhangi bir
yerinde karşınıza
çıkacak
en çetrefil
sorularından
birisi "Aydın
kimdir?
sorusudur."

mekte, hatta kimileri de hâlâ "münevver" de ısrarcı davranmakta; yine "entelektüel" ve "aydın" kelimeleri zaman zaman eş anlamlı, zaman zaman da aralarında sezgisel açıdan bir ayırım yapılarak iki ayrı gerçekliği işa-ret eden kelimeler olarak kullanılmaktadır. Yazın hayatında *aydın* kavramını *entelektüel* kavramıyla eş anlamlı olarak kullananlar olduğu gibi, söz konusu kavramların, içerik ve etimolojik açıdan farklı anlam ilişkilerini barındırması dolayısıyla farklı kavramlar olduğu noktasında görüşler ileri süren yazarlar da bulunmaktadır." (Genç 2006).

Durmuş Hocaoğlu'da dil felekesinden hareketler bu "tekabüliyet problemine" değişik bir açıdan atıfta bulunmaktadır:

"Mesele, yalnızca 'aydın'ın kelime olarak ne anlama geldiğinden ibaret değil, kelimenin temsil ettiği şahsın, müşahhas hakiki şahsın 'nasıl bir şey olduğu' ile ilgili esas olarak ve bu yüzden, 'Bu kelimenin delâlet ettiği gerçek anlamı nedir?' sorusuna cevap vermeye çalıştığımız zaman, o şeyin kelime (lügat) anlamına uymadığı veya ona tam benzemediği hemence görülmektedir ki bu da dil felsefesindeki en belli başlı problemlerden olan, kelime ile o kelimenin temsil ettiği müşahhas gerçeklik arasındaki uygunluk probleminden neşet eden bir 'belirsizlik (vagueness) olup, müşahhas hakikat ile isim-yani aydın kelimesi ile aydın kişi- arasında birebir bir mütekalibiyet bulunmamakta ve nihai neticede, 'aydın' kelimesi salt bir kelime olarak ne kadar kolay anlaşılır, hatta 'açık seçik' (bedihî, evident) görünür olsa dahi, yine de sadece buradan yola çıkarak ve sadece bununla iktifa ederek, 'gerçek aydın'ın ne idiğinin, ne menem bir 'şey' olduğunun anlaşılamadığını fark edebiliriz." (Hocaoğlu 2008).

Bu tekabüliyet problemine ışık tutması için entelektüel kavramına biraz daha yakından bakmak gerekmektedir. Ancak burada da karşımıza tarif problemi çıkmaktadır. Entelektüel denildiğinde ne murat edildiği az çok bilinmesine rağmen kesin bir tanıma ulaşmak güçtür. Entelektüel/aydın kavramı bir ölçüde belirsiz ve kapalıdır (Demiralp 2002; Özcan 2006). Entelektüel kavramına atfedilen anlam ve içeriğin, toplumdan topluma veya zamandan zamana değişkenlik göstermektedir. Meriç, entelektüel ile ilgili bazı tanımlamalar verdikten sonra haklı olarak şu tespitte bulunmaktadır: “Tarifi ülkeden ülkeye, çağdan çağa değişmiş. Görülüyor ki, her tarif ve izah yazarın temsil ettiği ideolojinin damgasını taşımaktadır.” (<http://www.cemilmeric.net/33.html>)

Entelektüel ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, etimolojik olarak Latince “intellectus”tan türemiş olan entelektüelin kısaca en geniş manada düşünce ve fikir konusunda çalışan bir fert veya sınıf olarak tanımlanabileceği görülmektedir (Arslan 2002; Batuhan 2002).

Entellektüel adlı kitabıyla konuyla ilgili kapsamlı bilgiler veren Edward Said ise entelektüeli “Belli bir topluluk için ve o topluluk adına bir mesajı, görüşü, tavrı, felsefeyi ya da kanıyı temsil etme, nesnel hâle getirme ve ifade etme yetisine sahip olan birey.” olarak tarif etmektedir. (Said 1995).

Entelektüele dair bu tanımlardan yola çıkılırsa kavramlar arasında içerik bakımından fazla bir farklılık olmadığı müşahade edilecektir. Bu da bu konudaki kavram kargaşasının aslında ne boyutlarda olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kavramlar arasındaki en keskin ayrılıkların bu temel noktalarda şekilleniyor olması bile, literatürde çoğu zaman kavramların eş anlamlı kullanılmasının önüne geçememektedir. Ancak entelektüel ve aydın ya da münevver kavramları arasında bir eş anlamlılık ilişkisinin bulunup bulunmadığı araştırıldığında kavramsal olarak bir ayrım yapmanın daha doğru olacağı yaygın bir kanaat oluşturmaktadır.

Burada farklılığı ortaya çıkararak temel dinamiğin modernitenin tarihî bir deneyim olarak Batı’daki gelişimi ile Osmanlıdaki gelişimi arasındaki farklılık olduğu dile getirilmektedir. Yani kısaca söylemek gerekirse entelektüel Batılı, aydın ya da münevver Doğulu bir kavramdır.

Türkiye’de genel olarak sosyal bilimler açısından hemen her konuda Batı’dan ithal edilen kavramlar, bizdeki tekabüliyeti açısından önemli sorun-sallıkları içinde barındırmıştır.

“Zira tarihsel bir deneyim olarak modernitenin tarihsel yaşanmamışlığı ve yokluğu, bizim tarihselliğimiz içerisinde ‘entelektüel’i değil de olsa onun muadili olmayan, ancak zayıf tarihsellikle karakterize olunabilecek ‘aydın’ı ya da ‘münevver’i yaratmış, ona farklı bir cisimleşme olarak belirginlik kazandırmıştır.” (Genç 2006).

Bir diğer farklılaştırılan husus ise kavramın içerik yönü ile ilgili olmaktadır. Entelektüel kavramının; aydın kavramının içeriğinden farklı olarak kişisel olana yönelik çağrışımları ağır basarken, aydın sözcüğü daha toplumsal ve işlevsel bir göstergeye sahiptir (Günay 1995). “Aydın” olma hâli kişiye içkin bir özelliği değil, ona dışarıdan getirilen bir durumu ifade etmektedir. Kendisine ışık tutularak aydınlanmış, aydınlatılmış bir birey olarak, dışarıdan gelen bu ışığı yine dışarıya, başkalarına yansıtmakla, ayna görevi görmekle yükümlüdür. Bu noktada entelektüellerin yaşamının düşün boyutu, eylem boyutunun her zaman önünde yer olagelmıştır. Bunun bir sebebi aydın, bir ferdin bir düşüncesine verilen bir sıfatken, entelektüel bir ferdin çalışmasına verilen bir sıfatı oluşturmaktadır (Cangızbay 2001; Güllalp 2002).

Entelektüel ve aydın arasındaki farkı belirgin kılan hususlardan biri, belki de en önemlisi, aydın ya da münevver kavramındaki manevi boyuttur.

Entelektüel ve aydın arasındaki farkı belirgin kılan hususlardan biri, belki de en önemlisi, aydın ya da münevver kavramındaki manevi boyuttur. Edward Said, entelektüelin en önemli özelliklerinden birinin

sekülerlik olduğunu söyler. Çünkü ona göre, bir entelektüel için tapılacak ve yanılmaz kılavuzluğuna güvenilecek herhangi bir Tanrı’dan söz etmek mümkün değildir. Münevver ise kökeni itibarıyla nur kelimesinden gelmekte ve böylece akıl metafizik çağrışımlar ihtiva etmekte, dolayısıyla kaynaklar açısından akla indirgenemez bir hüviyet kazanmaktadır (Çağan 2003).

Bu tekabüliyet sorunlarının çözümü için aydın ya da münevver kavramının entelektüel kavramından farklı bir şeyi ifade ettiğinin kabul edilmesi yerinde olacaktır. Aydın kelimesi ile münevver kelimeleri arasında ise dilsel tercih yapmak durumunda kalınmaktadır. Genç’e göre Erol Güngör’ün buradaki tercihi münevverden yana olmaktadır.

“Entellektüel” sözcüğünü, Türkiye’nin tarihselliği ve kültürel özgüllüğü çerçevesinde, hiçbir biçimde tercihe şayan bulmayan; “aydın” sözcüğüne ise, kendi ideolojik/dünya görüşüne bağlı dilsel tercihi nedeniyle sıcak bakmayıp

sahte bulan Güngör, “münevver”i bizim için çok daha sahici görür (Genç 2006: 243).

Bu çerçeveden bakıldığında bizim de Erol Güngör’de olduğu gibi münevver kelimesini aydın kelimesine göre daha sahici bulduğumuz kesinlikle söylenebilir. Ancak aşağıda Türkiye’deki aydın problemine dair bölümde görüleceği üzere ülkemizde aydın ile münevver kavramları arasında bir ayırım gözetilmemiştir.

Türk Modernleşmesinde Aydın Problemi ve Ülkücü-Milliyetçi Münevverler ya da Çağımızın Alperenleri

Türk modernleşmesinin en müzmin sakatlıklarından birisi “aydın problemi” Aydın problemini özellikle tırnak içine almamızın sebebi aslında yukarıda aydın ya da münevver ile entelektüel arasındaki ayrıma vurgu yapma çabamızdan kaynaklanmaktadır. Özellikle modernleşme çabalarının yoğunlaştığı Tanzimat Dönemi ile başlayan süreçte siyasi, sosyal ve kültürel hayatımızı doğrudan ve derinden etkileyen pek çok temel sorununun kökeninde “aydın problemi” bulunmaktadır. Millete ve milletin değerlerine yabancılaşmış, küçümseyici hor görücü, kibirli tavırlar nedeniyle millettan kopuk bir “aydın” tabakası oluşmuştur.

Atilla İlhan bu tip Türk aydını ile ilgili çok çarpıcı bir tespitte bulunmaktadır: “Türk aydını Batı’nın el feneridir.” Kendi milletinin karşılaştığı sorunları aydınlatacak ve çözüm önerileri geliştirecek aydınlar pusulasını şaşırılmış bir şekilde kendi milletine ve değerlerine uzaklaşmıştır. Durmuş Hocaoğlu’da bu konuda “Türkiye’li Aydın”, dini Türk’e duyduğu kin olan bir “alien”, bir “monster”dir” demektedir. “Türkiye’li Aydın”, ihânete müheyyâdır; siyâsetin ifsâdı idi, sermâye idi vesâire, bütün bunlar zâittir o’nun ihâneti için, yâni onlar olmasa da bu mel’aneti işleyecektir; çünkü, onun derdi Türk’ün varlığıdır; o, Türk’e tahammül edemediği için ihânet etmektedir; o, komünist olur, komünist olmak için değil, komünizm ölür liboş olur, liberal olmak istediğinden değil; küreselci olur, küreselci olmak için değil; Kürt’ü sevmez Kürtçü olur, Alevi’yi sevmez, Alevici olur, Ermeni’yi sevmez Ermenici olur; AB onu ilgi-

Kendi milletinin karşılaştığı sorunları aydınlatacak ve çözüm önerileri geliştirecek aydınlar pusulasını şaşırılmış bir şekilde kendi milletine ve değerlerine uzaklaşmıştır.

lendirmez, AB'ci olur; bir ve yalnız tek sebeple: O, Türk'e mazarratı dokunacak olan ne varsa bit gibi or'da biter. Onun hiçbir yüksek ideali, hiçbir şeye sevgisi yoktur, hiçbir şeye sadâkat duymaz, onu ayakta ve diri tutan tek şey, sevdikleri değil, sâdece ve yalnız Türk'e olan dinmez nefreti, zift gibi, yapışkan, kapkara kinidir." (Hocaoğlu 2009).

İkbal Vurucu "Türkiye'de sosyolojik bir gerçeklik alanı olarak "Aydın İhaneti Sosyolojisi" nden bahsedebiliriz." demekte ve sosyolojinin nesnesini, "Türk toplumuyla, kültürüyle, kimliğiyle ve devletiyle sorunu olan ve bunu da asla gizlemeyen Türk kimliği karşıtı zümre oluşturmaktadır." demektedir.

(Vurucu http://www.21yyte.org/tr/yazi5941Turke_Kin_Duyuma_ve_Nefret_Suclari_3.htm Cemil Meriç ülkesiyle göbek bağı koparmış olduğunu ifade ettiği Türk aydınına "şaşkın ve yabancılaşmış, enkaz arasında yolunu arayan yığınla Avrupa entelijansiyasının mağara duvarına vurulan gölgeleri" olarak tanımlar. Benzer değerlendirmeleri Osman Turan da yapmıştır:

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/akademik23.htm>

Türk aydınlarının tamamı milletin değerlerine uzak değildir. Değişen Türk toplumu içinde kökleriyle bağ kurabilen pek çok münevverimiz olmuştur.

"Gerçekten muhakemesi ve mefkûresi bozuk, mânevî değerleri ve şahsiyetini kaybetmiş ve kökünden kopmuş bir aydınlar zümresi Avrupalılaşacağı zan ve iddiası ile millî kültür ve an'anelerini, din ve mukaddesatını tahribe girişmiştir. Hattâ bu davranışın ilmî, millî ve insanî esaslara aykırı ve bizzat Avrupa medeniyetine zıt olduğunu anlayamamış; yeni ve tehlikeli bir taassubun kurbanı olmuştur."

"Bizde acayip bir aydın tipi var" diyen Galip Erdem ise Türk aydını için şunları yazar:

"Fikir ve vicdanı hür olması lazımken, dört tarafı duvarlarla çepeçevre sarılı bir fikir avlusunda hapsedilmiş gibidir. Böylesi aydınlar fikirlerinde ve hareketlerinde her nevi taassuba karşı olduklarını göstermek isterlerken, Orta Çağın Hristiyan tarikatlarında ancak görülebilen katı bir dogmatizmin içinde olduklarını fark etmezler bile. İdealleri, sonunun nereye dayandığını bilmedikleri acayip bir formüldür. Ama bu yolun kendilerini nereye götüreceğini de bilmezler. Kalıplaşmış ilahilerinde millet ve din şeytaniliğin, taklitçilik ve gayesizlik rahmaniliğin sembolüdür. Putları ve azizleri vardır. Fakat onları da iyi tanımazlar. Yerle öğün birleştiği çizgiye değil, menfaatlerinin hududuna ufuk derler." (Erdem 1993-193-194).

Şüphesiz Türk aydınlarının tamamı milletin değerlerine uzak değildir.

Değişen Türk toplumu içinde kökleriyle bağ kurabilen pek çok münevverimiz olmuştur. Erol Güngör Türk münevverinin nasıl olması gerektiğini şu cümlelerle anlatıyordu;

“Türk münevveri yüzyıl önceki Türkçeyi kullanmayacak, ama üniversite kapısı önündeki kitabeyi görünce alık alık bakmayacak, demokrat olacak ama atalarının siyasi ve idari dehasından faydalanmasını bilecek; bir Osmanlı Türk’ü gibi ayakları yerde, başı dik, gönlü geniş, kalbi metin olacak, hiçbir zaman basitliğe düşmeyecek. Ve nihayet milletin büyüklüğünü anladığı zaman artık fuzuli kurtarıcılık ve akıl hocalığı yapmaktan vazgeçecek.” (Güngör 2002).

Meriç de aynı şekilde aydını, zamanının irfanına sahip olan, ülkesinin dilini, edebiyatını, tarihini bilen, dünyadaki belli başlı düşünce akımlarına yabancı olmayan ve peşin hükümlere iltifat etmeyen, olayları kendi kafasıyla inceleyip değerlendiren bir kimliğe oturtup tanımlamaya çalışmıştır. (<http://www.cemilmeric.net/33.html>)

Seyyid Ahmet Arvasi, yaptığı tanımda “Esasen, gerçek manâda ‘aydın’, kendi milletine, kendi tarihine, kendi kültür ve medeniyetine, kendi mukaddeslerine, kendi millî ülkü ve hedeflerine yabancılaşmadan çağdaşlaşabilen kimse” demektir. <http://www.ulkuocaklari.org.tr/gercek-ve-sozde-aydinlar-ky43.html>

Görüldüğü üzere Türk düşünce hayatının bu değerli münevverlerinin “aydın olma mevzuu üzerine olan görüşlerinin ortak noktası millî değerlerden kopanların, kendi kültürüne karşı yabancılaşanların ve ülkesiyle göbek bağı koparanların aydın olarak anılamayacağıdır. Millet kavramına ve ona izafe edilen bütün unsurlara duydukları düşmanlık, millî devlete karşıtlıkları ile bu insanlara aydın ya da münevver denilmesindenense entelektüel denmesi daha uygun olacaktır.

Çağımızın Alperenleri: Milliyetçi Münevverler

Onlar; Ahmet Hamdi Tanpınar’ın tarif ettiği şekli ile insanın hayvanlığını medenileştirdiği kadar, medeniyetini de hayvanlaştırdığı bir çağda, Türk milletinin ve gençliğinin şahsiyetsizleştirilmeye çalışıldığı, asırlardan beri süzülüp gelen medeniyet ve zihniyet dünyasının kökleri ile bağlarının

Mesuliyet duygusu içerisinde mücadele eden milliyetçi aydınlarımızın yetiştirmiş olduğu, önderlik ettiği gençlerimizin sayesinde ülkemiz pek çok badireleri en az zararla atlattır.

koparılmaya çalışıldığı bir dönemde “kendine dön” diye seslenen Türk-İslam neferleriydiler. Türk milleti adına zillete karşı bayrak açmışlardı.

Mesuliyet duygusu taşıyorlardı. Zira bir aydında olması gereken en önemli hususiyetlerden birisiydi mesuliyet duygusudur. Cemil Meriç, Hilmi Ziya Ülken ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde şöyle diyordu: “Onda eksik olan şey kahramanlıktı, kahramanlık ve mesuliyet duygusu.” (<http://cemilmeric.net/arsiv/meric3/fildisikule/magaradakiler.html>)

Milliyetçi aydınlar mesuliyet şuuru içerisinde millî değerlerimize hayâsızca akın eden entelektüellere karşı Türk milletinin değerlerinin gönüllü avukatlığını üstlenmişlerdi. Her türlü tehdite karşı durmuş, bütün rüşvetleri reddetmişlerdi. Tanpınar’ın Huzur romanında belirttiği gibi, “mesuliyetini taşıdıkları fikrin adamıydılar. Onu kendi uzviyetinde bir ağaç gibi yetiştirdiler. Onun etrafında bir bahçıvan gibi sabırlı ve dikkatli çalıştılar.”

İman, aşk ve aksiyon sahibiydiler. S. Ahmet Arvasi sahip olunması gereken şuuru: “Ben, İslam iman ve ahlakına göre yaşamayı en büyük saadet bilen, büyük Türk milletini iki cihanda aziz ve mesut görmek isteyen ve böylece İslam’ı gaye edinen Türk milliyetçiliği şuuruna sahibim.” diye ifade ettikten sonra aydınların üzerine düşen en önemli mesuliyeti şöyle açıklıyor:

“Türk-İslam kültürüne, Türk-İslam medeniyetine, Türk-İslam ülküsüne bağlı, Türklük şuuru ve vakarına, İslam iman, aşk, ahlak ve aksiyonuna sahip, Türklüğü bedeni, İslamiyeti ruhu bilen, milletini teknolojik hamlelerle dünyanın bir numaralı devleti yapmak özlemi ile çırpınan, dünya Türklüğünün, İslam dünyasının ve bütün mazlum milletlerin ümidi olmaya namzet bir gençlik yetiştirmekten başka çaremiz yoktur.”

Bir gençlik, Necip Fazıl’ın ifade ettiği şekli ile; “Dininin, dilinin, beyninin, ilminin, ırzının, evinin, kininin, kalbinin davacısı bir gençlik... Kim var? ‘ diye seslenilince, sağına ve soluna bakmadan fert fert ‘Ben varım! ‘ cevabını verici, her ferdi ‘Benim olmadığım yerde kimse yoktur! ‘ fikrini besleyici bir dâva ahlâkına kaynak bir gençlik... Can taşıma liyakatini, canların canı uğrunda can vermeyi cana minnet sayacak kadar gözü kara ve o nispetle usûle, stratejiye uygun bir gençlik...”

Bu mesuliyet duygusu içerisinde mücadele eden milliyetçi aydınlarımızın yetiştirmiş olduğu, önderlik ettiği gençlerimizin sayesinde ülkemiz pek çok badireleri en az zararlarla atlattı. Yukarıda Necip Fazıl’ın ifade ettiği gibi “canların canı uğrunda can vermeyi cana minnet sayacak kadar gözü kara” Türk gençleri milli değerlerimizin yaşaması için canlarını feda etmişlerdir. Bugün Türklüğe dair ne varsa elimizde, bu münevverlerimizin yılmaz mücadelesi sayesinde. Bugün dahi bu münevverlerimizin görüşleri yolumuzu aydınlatmaktadır.

- ARSLAN, A. (2002), *"Aydınlar, Entelektüeller ve Müminler"*, Cogito Sayı: 31 İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 201-214.
- BATUHAN, H. (2002), *"Entelektüel Kavramı Üzerine"*, Cogito Sayı: 31 s. 94-96.
- CANGIZBA, Y. K. (2001), *"Münevver'den 'Entel'e"*, İkinci Bilim ve Siyaset Sayı: 1.
- ÇAĞAN, K. (2003), *"Entelektüel İmgesi Üzerine"* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1):161-170
- DEMİRALP, O. (2002), *"Entelektüeller ve Aydınlar"*, Cogito Sayı: 31 s. 121-133.
- EDWARD, S. (1995), Entelektüel, çev., T. Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
- ERDEM, G. (1993), *"Ülkücünün Çilesi"*, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- GENÇ, E. (2006), Sosyolojik Açıdan Entelektüel Kavramlaştırmaları, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- GÜLAL H. (2002), *"Entelektüeller, Modernite ve Postmodernite"*, Cogito Sayı: 31 s. 215-226.
- GÜNAY, E. (1995), *"Aydınlar, Devlet ve Demokrasi"*, Türk Aydını ve Kimlik Sorunu içinde, İstanbul: Bağlam Yayınları, s.507-514.
- GÜNGÖR, E. (2002), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, 14.Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- HOCAOĞLU, D., "Türkiye'li Aydın"ın Dini, Türk'e Olan Kinidir, Yeniçağ gazeteci, 09.01.2009
- HOCAOĞLU, D., 'Aydın' Problemi: 'Aydın Nedir ve Kimdir'? Yeniçağ gazeteci 26.12.2008

boş